

KINNITATUD
Keskkonnaameti
29.09.2023
korraldusega nr 1-3/23/574

Ilmandu loodusala (Ilmandu hoiuala) kaitsekorralduskava

Liigirikas madalsoo Ilmandu loodusalal. Foto: Liggi Namm

Sisukord

1. Ala iseloomustus	4
1.1. Uuritus ja seire	4
2. Kaitseväärtused ja kaitse eesmärgid	6
3. Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused	10
3.1. Tähised	12
3.2. Külastuskorraldus.....	12
Kasutatud allikad	13

Kasutatud lühendid, mõisted ja selgitused

KE – kaitse-eeskiri

KeA – Keskkonnaamet

KESE – Keskkonnaseire Infosüsteem

LKS – looduskaitseeadus

LoD – loodusdirektiiv (käsitleb ohustatud elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsepõhimõtteid)

LoA – loodusala (loodusdirektiivi I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks asutatud ala)

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem

SDF – Natura standardandmebaas

Kaitseväärtus – kaitse-eeskirjas nimetatud kaitstav loodusväärtus (kaitse-eesmärk)

Kaitse eesmärk – kaitseväärtuse soovitud seisund

Säilitamine – olemasolevate väärtuste säilitamine, sh looduslik areng (seisund ei muutu halvemaks, säilitamine ei tähenda seda, et seisund peab jääma samaks)

Seisundi parendamine – arvestatava esinduslikkusega (C) elupaikade seisundi parendamine kraavide sulgemise, looduslikule arengule jätmise jms abil

Taastamine – tegevused, mis on seotud olemasolevate, kuid halvenenud struktuuriga elupaikade taastamisega (nt pärandniidud ja sood)

1. ALA ISELOOMUSTUS

Ilmandu loodusala on allikaliste madalsoode ja metsade piirkond, kust jookseb läbi käänuline Ilmandu jõgi. Väärtuse säilimiseks on vaja ala jätta looduslikule arengule ning hoida ala külastatavus madal.

Loodusala nimi ja kood	Ilmandu loodusala EE0060210
Loodusale jäävad kaitstavad loodusobjektid	Ilmandu hoiuala (KLO2000032)
Pindala	169,3 ha
Asukoht ja piirid	Lääne-Viru maakond Tapa ja Väike-Maarja vald Täpne asukoht Keskkonnaportaalis
Kaitsekord	Vabariigi Valitsuse 15. septembri 2005. a määrus nr 237 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas” Looduskaitseadus § 14, 32, 33
Koostaja nimi	Liggi Namm
Koostamise aasta	2023
Kaitsekorralduskava koostamise kord	Keskkonnaministri 2. novembri 2022. a määrus nr 50 „Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine”

Kaitsekorralduskava annab soovitusel kaitstava ala valitsejale kaitse-eesmärkide saavutamise parimatest viisidest, kuid ei loo õigusi ega kohustusi kolmandatele isikutele.

Ilmandu loodusala (Ilmandu hoiuala) kaitsekorralduskava on koostatud tähtajatult. Kava vaadatakse üle ja uuendatakse põhjendatud juhtudel väärtuste kaitse tagamise eesmärgil lähtuvalt tulemuslikkuse hindamise või uue inventuuri andmetest.

1.1. Uuritus ja seire

Inventuurid

Looduslal on erinevat tüüpi loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe kokku umbes 135 ha (Joonis 1. EELIS, 2023). Esimesed elupaikade inventeerimised tehti alal 1997. (inventeerijad A. Kuus, M. Leis ja A. Sakala) ja 2002. (inventeerijad Ain ja Kai Vellak) aastal. 2012. aastal täpsustati Eestimaa Looduse Fondi juhtimisel programmi „Eesti soode looduskaitseline hindamine” raames Ilmandu loodusala lõunaosas asuvate liigirikaste madalsoode paiknemist ja seisundit.

Ülepinnalise metsaelupaikade inventuuri tegi 2019. aastal OÜ Metsaruum (inventeerijad Aivar Hallang ja Marje Talvis). Inventuuri käigus kontrolliti ja täpsustati varem suure üldistusastmega määratud elupaigatüübid, samuti inventeerimata metsad.

Tabelis 1 toodud eesmärkide seisundid on määratud siin nimetatud inventuuride andmete põhjal.

Kaitsealustest liikidest on looduslal registreeritud ainult taimeliigid. Põhjuseks asjaolu, et teiste rühmade inventuure ei ole alal tehtud. Kokku on looduslal registreeritud 15 kaitsealuse taimeliigi olemasolu (sh üks sammaltaim), millest viis kuulub II ja kümme III kaitsekategooriasse (EELIS, 2023). Suurem kaitsealuste taimede inventuur tehti Ilmandu looduslal 2010. aastal, andmed koondas ja analüüsis Ester Valdvee. 2023. aastal kaitsekorralduskava koostamise käigus kontrolliti üle teadaolevad kauni kuldkinga kasvukohad. Välitööde käigus leiti uusi kauni kuldkinga ja teiste orhideeliste kasvukohti, andmed kanti EELISesse.

Riiklik seire

Looduslal asub ohustatud taimekoosluste (Natura elupaikade) riikliku seire ala Ilmandu (SJA3200000). Alal tehti loodusdirektiivi elupaigatüübi liigirikkad madalsood (7230¹) seisundi seiret 2005., 2010. ja 2016. aastal (KESE, 2023). Seirearuannete järgi hinnati seireala erinevates punktides liigirikaste madalsoode esinduslikkus 2005. aastal väga kõrgeks (A) ja kõrgeks (B), 2010. aastal kõrgeks (B) ja keskmiseks (C) ning 2016. aastal väga kõrgeks (A). 2022. aastal Ilmandu seireala EELISes arhiveeriti. Edaspidi hinnatakse elupaikade seisundit loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuride raames.

---

¹ Sulgudes on siin ja edaspidi elupaigatüübi loodusdirektiivi I lisa kood.

2. KAITSEVÄÄRTUSED JA KAITSE EESMÄRGID

Loodusala kaitse-eesmärkideks olevad väärtused (kaitseväärtused) on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 2004. aasta korraldusega² ja hoiuala omad Vabariigi Valitsuse 2005. aasta määrusega³. Ilmandu loodusala ja hoiuala kaitse-eesmärgiks on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Liikidest on loodusala kaitse-eesmärk kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*).

Ilmandu loodusala ja hoiuala kaitse-eesmärgiks tuleb lisada vanad looduspõhised metsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Liikidest tuleb hoiuala kaitse-eesmärgiks lisada kaunis kuldking.

Natura standardandmebaasi järgi on Ilmandu looduslal liigirikkaid madalsoid (7230) 53 ha. 2019. aasta inventuuril selgus, et osal sellest alast on loodusliku arengu käigus puurinde liituvus selgelt üle 0,3 ja kõrgus üle 4 m, mis on metsaelupaikade inventeerimise juhendi järgi piiriks puissoo ja metsa eristamisel (Palo, A., 2018). Seetõttu on kaasaegse inventuuri andmete järgi liigirikkaid madalsoid Ilmandu looduslal 41,8 ha. Osa liigirikka madal-soo aladest on loodusliku arengu käigus muutunud siirdesoo- ja rabametsaks (91D0*). Ala ei ole kuivendusest mõjutatud, kraavid puuduvad. Kuna tegemist on loodusliku protsessiga, mille käigus üks elupaik muutub teiseks tüübiks, ei kavandata töid liigirikaste madal-soode taastamiseks.

Esialgsetel (2002. a) andmetel olid loodusala metsad määratud soostuvateks ja soo-lehtmetsadeks (9080*). Kuna hilisemad kohapealsed vaatlused ja metsade takseerandmed läksid selle määranguga vastuollu, viidi 2019. aastal läbi ülepinnaline metsaelupaikade inventuur. Inventuuri tulemustest selgus, et 2018. aastal kinnitatud metsaelupaikade inventeerimise juhendi järgi on Ilmandu looduslal soostuvaid ja soolehtmetsi vaid 3,8 ha. Natura standardandmebaasis on neid aga 96,9 ha, mis on pandud esialgse määrangu järgi (EELIS, 2023). Lisaks soostuvatele ja soo-lehtmetsadele inventeeriti 2019. aastal Ilmandu looduslal ka vanad looduspõhised metsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*), mida varem looduslal inventeeritud ei olnud.

Inventuuri aruande järgi on 2002. ja 2019. aasta määrangute vahel suured erinevused, sest 2002. aastal ei olnud kasutada häid aluskaarte, muutunud on meetoodika (varem määrati madal-soo männikud soostuvateks ja soo-lehtmetsadeks (9080*), nüüd siirdesoo- ja rabametsadeks (91D0*)), osa kase enamusega puistutest on loodusliku arengu käigus kujunenud kuuse enamusega puistuteks ning ka teises rindes ja järelkasvus on peamiselt kuusk (OÜ Metsaruum, 2019).

Tabelis 1 on elupaigatüüpide seisund ja eesmärk määratud looduses realselt olemasoleva, st inventeeritud ja EELISesse kantud elupaigatüüpide alusel. Vastavalt sellele tuleb korrigeerida ka standardandmebaasi andmeid. Standardandmebaasi muudatuse põhjendus on looduslik areng ja varasem valemäärang.

Looduslal on kaheksa kauni kuldkinga kasvukohta kogupindalaga ligikaudu üks hektar (EELIS, 2023). Kaunis kuldking kasvab looduslal vanades looduspõhised metsades ja rohunditerikkades kuusikutes. Eestis ohustab kaunist kuldkinga peamiselt metsaraie ja poollooduslike koosluste kinnikasvamine (Kauni kuldkinga..., 2015). Kuna Ilmandu looduslal kasvavad kaunid kuldkingad loodusdirektiivi I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpides, siis need tegurid seal ohuks pole. Loodusliku arengu käigus võivad metsad muutuda kuuse kasvu tõttu tihedamaks, mistõttu langeb maapinnale vähem valgust. Kaunile kuldkingale sobib

² Vabariigi Valitsuse 05.08.2002 [korraldus nr 615](#) „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri”

³ Vabariigi Valitsuse 15.09.2005 [määrus nr 237](#) „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas”

poolvarjuline kasvukoht. Liik ei talu ka täisvalgust ning liiga varjulises kasvukohas on õitsvaid võsusi vähe, kuid taimed võivad püsima jääda (Kauni kulgkinga..., 2015). Kõige soodsamates kasvupaikades jõuab taimedeni veerand täisvalgusest (Kull 1999). Tulemuslikkuse hindamisel tuleb hinnata, kas metsad on loodusliku arengu käigus muutumas kaunile kuldkingale ebasobivaks kasvukohaks ja vajadusel planeerida lähtuvalt liigi tegevuskavast meetmed tingimuste parandamiseks. Seejuures tuleb arvestada, et ka loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide seisundid ei halveneks.

Tabelis 1 on Ilmandu loodusala kaitseväärtuste hoidmisega seotud kaitse eesmärgid ja soodsa looduskaitse seisundi saavutamist või hoidmist mõjutavad tegurid. Samuti on tabelis toodud kaitse eesmärkide täitmist mõjutavad tegurid, negatiivsete tegurite ärahoidmise või leevendamise meetmed ning kaitsetegevuse oodatavad tulemused. Koosluste ja liigi soodsa seisundi saavutamiseks või hoidmiseks on meetmed seotud vastavalt elupaigatüüpide hoolduskavadele ja liigi kaitse tegevuskavale. Kavad on leitavad Keskkonnaameti kodulehel ja riigipilves (vt kasutatud allikate nimekirja).

Tabel 1. Ilmandu loodusala kaitseväärtuste koondtabel (kooslused)

Kaitseväärtus ⁴	Seisund (pindala (ha)/ esinduslikkus) ⁵	Kaitse eesmärk ⁶	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus ⁷	Märkused	Panus üldpindalasse /SDFi (%) ⁸
Liigirikkad madalsood (7230) LoA – ja, KE – ja, LoD – I	41,8/B	Elupaigatüübi säilitamine 41,8 ha-l			Heas seisundis elupaika on säilinud 41,8 ha.	Loodusliku arengu käigus võib osa elupaigast muutuda teiseks tüübiks.	0,16/0,24
Vanad loodusmetsad (9010*) LoA – ei, KE – ei, LoD – I	<ul style="list-style-type: none"> • 25,2/B • 10,9/C 	<ul style="list-style-type: none"> • Elupaigatüübi säilitamine 25,2 ha-l • Elupaigatüübi seisundi parendamine 10,9 ha-l 		Looduslikule arengule jätmise	Heas seisundis elupaika on säilinud 36,2 ha.	Elupaigatüüp ei ole LoA ega hoiuala kaitse-eesmärgiks – vaja lisada.	0,05/0,06
Rohunditerikkad kuusikud (9050) LoA – ei, KE – ei, LoD – I	<ul style="list-style-type: none"> • 18/B • 15,4/C 	<ul style="list-style-type: none"> • Elupaigatüübi säilitamine 18 ha-l • Elupaigatüübi seisundi parendamine 15,4 ha-l 		Looduslikule arengule jätmise	Heas seisundis elupaika on säilinud 33,4 ha.	Elupaigatüüp ei ole LoA ega hoiuala kaitse-eesmärgiks – vaja lisada.	0,38/0,45
Soostuvad ja soo- lehtmetsad (9080*) LoA – ja, KE – ja, LoD – I	3,8/B	Elupaigatüübi säilitamine 3,8 ha-l		Looduslikule arengule jätmise	Heas seisundis elupaika on säilinud 3,8 ha.		0,01/0,01
Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) LoA – ei, KE – ei, LoD – I	<ul style="list-style-type: none"> • 5,2/B • 14,7/C 	<ul style="list-style-type: none"> • Elupaigatüübi säilitamine 5,2 ha-l • Elupaigatüübi seisundi parendamine 14,7 ha-l 		Looduslikule arengule jätmise	Heas seisundis elupaika on säilinud 19,9 ha.	Elupaigatüüp ei ole LoA ega hoiuala kaitse-eesmärgiks – vaja lisada.	0,04–0,05/0,05

⁴ KE (ja/ei) – on või ei ole hoiuala kaitse-eesmärk; LoA (ja/ei) – on või ei ole loodusala kaitse-eesmärk; LoD – loodusdirektiivi lisa number

⁵ Elupaigatüübi pindala hektarites ja esinduslikkus EELISesse kantud inventuuride alusel 2023. a seisuga. Esinduslikkus A – väga hea, B – hea, C – arvestatav

⁶ Kaitse eesmärk seatakse aastaks 2050.

⁷ Oodatav tulemus seatakse aastaks 2050 ja tulemuslikkust hinnatakse iga 10 aasta tagant.

⁸ 2019. a loodusdirektiivi [aruande](#) andmete põhjal. Numbrid näitavad, milline on selle loodusala elupaigatüüpide osakaal kogu Eesti elupaigatüüpide / kõikide SDF-i kantud elupaigatüüpide pindalast.

Tabel 2. Ilmandu loodusala kaitseväärtuste koondtabel (liigid)

Kaitseväärtus ⁹	Seisund	Kaitse eesmärk	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus	Märkused
Kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>) LKS - II, KE – ei, LoA – jah, LoD – II, IV	8 leiukohta/ kasvukohta kogupindalaga u 1 ha	Liik on säilinud vähemalt 8 kasvukohas, mille pindala kokku on u 1 ha.	Ebapiisav kaitsekord	Kaunis kuldking lisatakse Ilmandu hoiuala kaitse-eesmärgiks.	Säilinud on vähemalt 8 kasvukohta kogupindalaga u 1 ha-l.	

⁹ LKS – kaitsekategooria looduskaitseaduse alusel, KE (ja/ei) – on või ei ole hoiuala kaitse-eesmärk; LoA (ja/ei) – on või ei ole loodusala kaitse-eesmärk; LoD – loodusdirektiivi lisa number

3. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED

Vajalike tegevuste tabelisse (tabel 3) on koondatud tööd, mis on vajalikud tabelites 1 ja 2 seatud kaitse eesmärkide saavutamiseks. Tabelit võidakse tulevikus täiendada.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on kaitseväärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus (taastamine); kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus (inventeerimine);
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele (infotahvliid, külastustaristu).

Tabel 3. Vajalikud tegevused aastaks 2033

Jrk	Tegevuse nimetus	Maht	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Hooldus, taastamine ja ohjamine						
1	Vanade loodumetsade (9010*) seisundi parendamine	10,9 ha	Koosluse seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	KeA	I	2050 ¹⁰
2	Rohunditerikaste kuusikute (9050) seisundi parendamine	15,4 ha	Koosluse seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	KeA	I	2050 ¹⁰
3	Siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) seisundi parendamine	14,7 ha	Koosluse seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	KeA	I	2050 ¹⁰
Taristu, tehnika ja loomad						
4	Hoiuala tähistamine (2 tk), kulunud, vales kohas oleva tähise eemaldamine (1 tk)	2 uut hoiuala tähist, 1 vana eemaldada	Kaitsealuste objektide tähistamine, tähiste paigaldamine	RMK	II	2025
5	Hoiuala tähiste hooldamine	2 hoiuala tähist	Kaitsealuste objektide tähistamine, tähiste hooldamine	RMK	II	Pärast paigaldamist igal aastal vastavalt vajadusele

¹⁰ Oodatav tulemus seatakse aastaks 2050 ja tulemuslikkust hinnatakse iga 10 aasta tagant.

Jrk	Tegevuse nimetus	Maht	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Kavad, eeskirjad						
6	Kaitsekorralduskava andmete ülevaatamine ja vajadusel uuendamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
7	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
8	Hoiuala ja loodusala kaitse-eesmärkide muutmine		Kaitsekorra muutmine	KeA/Kliimaministeerium	I	2033

3.1. Tähisted

Ilmandu hoiuala on tähistatud ühe tähisega, mis asub hoiuala põhjapiiriks oleva kruusatee ääres. Tähis on kulunud ja asub hoiuala nurgast umbes 70 m kaugusel. Vajalik on paigaldada kaks uut tähist kruusatee äärde ja vana tähis eemaldada. Olemasoleva ja planeeritavate tähiste asukohad on näha külastustaristu virtuaalkontoris (haldusalisene töökeskkond). Kuigi hoiuala teised küljed on tähistamata, ei plaanita rohkem tähiseid paigaldada, sest mujalt on hoiualale ligipääs raskendatud. Hoiuala ida-, lääne- ja lõunapiir asub teedest eemal keset metsa.

Tähiste paigaldamine (2 tk) ja eemaldamine (1 tk) on II prioriteedi töö, mida korraldab Riigimetsa Majandamise Keskus.

3.2. Külastuskorraldus

Ilmandu looduslalal pole külastustaristut ja seda pole plaanis sinna rajada. Alal käivad üksikud juhukülastajad.

KASUTATUD ALLIKAD

Palo, A. (koostaja) (2018). Loodusdirektiivi metsaelupaikade inventeerimise juhend.

[Eesti Looduse Infosüsteem \(EELIS\)](#). Keskkonnaagentuur.

Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) [kaitse tegevuskava](#) (2015). Keskkonnaministeerium

[Keskkonnaseire Infosüsteem \(KESE\)](#). Keskkonnaagentuur.

Kull, T. (1999). *Cypripedium calceolus* L. Biological Flora of the British Isles. Journal of Ecology, 87, 913–924.

[Looduskaitseeadus](#) (2004)

[Natura aruandlus](#) (2019)

OÜ Metsaruum (A. Hallang, M. Talvis) (2019). Projekteeritava Ilmandu looduskaitseala elupaigatüüpide inventuuri aruanne.

Vabariigi Valitsuse 05.08.2002 [korraldus nr 615](#) „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri”

Vabariigi Valitsuse 15.09.2005. a [määrus nr 237](#) „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne-Viru maakonnas”